

Mål 12 i Agenda 2030

Naturskyddsföreningens positionspapper

Uppdaterat 2019-04-08

12 HÅLLBAR KONSUMTION OCH PRODUKTION



Naturskyddsföreningen



Förord

I september 2015 antog världens ledare "Agenda 2030 för en hållbar utveckling" och dess 17 globala mål, som för första gången knyter samman ambitionerna om en social, ekonomisk och miljömässigt hållbar utveckling. Det unika med de globala målen är också att de är universella. Det betyder att ländernas åtaganden för att uppnå målen ska ske både på hemmaplan och på den globala nivån.

Sveriges regering har aviserat att Sverige ska vara ledande i genomförandet av Agenda 2030. Denna ambition är utmärkt men förpliktigar också. Trots de framsteg som gjorts globalt de senaste årtiondena så står världen inför gigantiska utmaningar, inte minst inom miljöområdet. Regeringen har också aviserat att Agenda 2030-arbetet ska knytas till Sveriges samstämmighetspolitik, formulerat i propositionen Gemensamt ansvar – Sveriges politik för global utveckling. Detta ställer höga krav på samverkan och integrering mellan de olika politikområdena.

Naturskyddsföreningen välkomnar de globala målen som ett ambitiöst övergripande ramverk för världens samlade hållbarhets- och utvecklingsarbete. De 17 målen och 169 delmålen skapar en gemensam utmaning för oss alla att jobba med, med 2030 i sikte.

Föreningens roll i arbetet med Agenda 2030 kommer ske både på global, nationell och lokal nivå. Ett flertal av våra samarbetsorganisationer runtom i världen bidrar på olika sätt till arbetet med de globala målen, vilket vi kommer stötta och samverka kring. I Sverige vill föreningen både bidra genom att samla och motivera folkrörelsen att jobba med målen i den lokala kontexten, men även genom att påverka regeringen att axla rollen som ledande i omställningen. Naturskyddsföreningen har därför tagit fram positionspapper kring sju av de globala målen, samt för det tvärgående området miljögifter, som har en mycket tydlig koppling till föreningens arbete. Syftet med positionspappren är att visa hur vi förhåller oss till respektive mål, men också trycka på aspekter som vi anser vara av särskild vikt för att nå målen.



1. Inledning

Mål 12: "Säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster."

Målsättningen att säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster är en stor utmaning som måste ges större utrymme i svensk politik. På samma sätt som övriga globala mål behöver mål 12 sättas i ett nationellt sammanhang. En prioritering av samtliga mål behöver göras för att se vilka nationella resurser som behöver sättas in. Det innebär också att målen behöver tidssättas och att etappmål behöver specificeras.¹

Trenden med en samhällsekonomi som har ett högt och ineffektivt resursutnyttjande och skadlig miljöpåverkan måste brytas för att uppnå hållbara konsumtions- och produktionsmönster. För att det ska vara möjligt krävs stora strukturella förändringar i samhällsekonomin. Naturskyddsföreningen anser att en övergång till cirkulär ekonomi är nödvändig. I en cirkulär ekonomi går det att få ekonomisk tillväxt utan att råvaruuttaget överstiger de "planetära gränserna". Vårt samhälle måste styras mot minskade materiella och ekologiska fotavtryck och därför behöver en effektivisering i produktionsledet ske parallellt med konsumtionsdämpande incitament i konsumentledet. Effektiviseringsvinster vid produktionen får dock inte skapa utrymme för en ökad konsumtion. Åtgärder och incitament inom samtliga steg, från utvinning och produktion till konsumtion och återvinning är en förutsättning för att cirkulär ekonomi ska kunna leda till en minskad resursförbrukning i absoluta tal.

För att kunna uppnå mål 12 bör Sverige i högre utsträckning använda ekonomiska styrmedel som miljöavgifter, borttagande av miljöskadliga subventioner, eller skatteväxling. Möjliga skatter för skatteväxling är till exempel punktskatt på varukonsumtion (differentierad utifrån varors miljöpåverkan), utökad kemikalie- och koldioxidskatt, flygskatt och skatt på avfallsförbränning. Dessa skatteintäkter skulle kunna användas till utökad miljöbudget eller minskad skatt på arbeten och tjänster som har ett lågt miljöavtryck.

Att sätta ett mål för konsumtionsbaserade utsläpp som tar hela vår klimatpåverkan i beaktande är ett viktigt komplement till de redan antagna klimatmålen². Utöver detta ska Sverige proaktivt verka för att öka naturresurseffektiviteten i både produktion och konsumtion, med en minskning i absoluta tal som mål.

2. Rekommendationer relaterade till de specifika delmålen i Agenda 2030

12.1 Att genomföra det tioåriga ramverket för hållbara konsumtions- och produktionsmönster. Alla länder behöver vidta åtgärder, med de utvecklade länderna i täten och med hänsyn tagen till utvecklingsländernas behov av utveckling och förutsättningar.

10YFP, Ten Year Framework of Programmes, är ett ramverk för arbetet med att utveckla hållbara konsumtions- och produktionsmönster drivet av FN-organet UNEP³. 10YFP har potential att bli en viktig pådrivare för att stimulera engagemang i hållbar produktion och konsumtion. Men för att kunna skapa mer än bara visioner bör 10YFPs styrning fokuseras mer tydligt på uppdraget att uppmuntra offentliga och privata beslut som främjar hållbar konsumtion och produktion.

Sveriges resursproduktivitet ligger under EU-snittet samtidigt som den inhemska materialkonsumtionen ligger över det. Sverige är med andra ord en resursintensiv ekonomi med höga materialflöden, även i absoluta tal.⁴ Detta understryker betydelsen av tydliga mål och kraftfulla stryemedel för att skärpa den svenska konsumentpolitiken.

12.2 Att senast 2030 uppnå en hållbar förvaltning och ett effektivt nyttjande av naturresurser.

Naturskyddsföreningen föreslår flera åtgärder för att uppnå en hållbar skogsförvaltning^{5,6}. En av dessa är att tillsätta en utredning med uppdrag att ta fram en ny skogspolitik som beaktar skogens alla värden. Den måste också beakta riksdagens miljö kvalitetsmål, Aichimålen,

samt öka skogsbrukets naturvårdshänsyn. Genom att införliva skogsvårdslagen i miljöbalken kommer helhetssynen på markanvändningen förbättras och styra mot ett mer hållbart nyttjande av skogen.

I linje med den gällande avfallshierarkin behöver en mineralhierarki etableras. Det ligger väl i linje med befintlig lagstiftning om att främja återvinning och återbruk. Naturskyddsföreningen har i sin "Mineralpolicy"⁷ ett förslag till hur en sådan bör se ut. Föreningen föreslår också att mineralagstiftningen ska ses över och införlivas i miljöbalken och att en samhällsekonomisk avvägning ska göras vid prövning av gruvor.

Naturskyddsföreningen ser också ett behov av ett generellt rep-avdrag införts för att stimulera reparationer och gynna återbruk, minska materialomsättningen och bidra till ett förändrat synsätt på varors värde.

12.3 Att till 2030 halvera det globala matsvinnet per person i butik- och konsumentledet, och minska matsvinnet längs hela livsmedelskedjan, även förlusterna efter skörd.

Livsmedelsverket har tillsammans med Jordbruksverket och Naturvårdsverket fått regeringens uppdrag att ta fram en handlingsplan för att minska matsvinnet. Det är positivt och en förstärkning till deras tidigare uppdrag. Matsvinnet behöver upphöra i samtliga led och det behöver läggas resurser på att minska förluster vid produktion och lagring.

**12.4 Att senast 2020 uppnå en miljö-
vänlig hantering av kemikalier och
alla typer av avfall under hela deras
livscykel, i enlighet med överens-
kommet internationellt ramverk samt
avsevärt minska utsläppen av dem i
luft, vatten och mark i syfte att mini-
mera deras negativa konsekvenser
för människors hälsa och miljön.**

Samtliga stora kemikaliekonventioner* behöver implementeras så snart som möjligt. Lagstiftning och de administrativa system som behövs för att uppfylla de elva kärnelementen i SAICM:s⁸ Overall Orientation Guidance Document för 2020-målet om en hållbar kemikaliehantering behöver komma på plats.

För att kunna skapa en säker cirkulär ekonomi där material kan återanvändas och/eller återvinnas utan att äventyra människors hälsa och miljön behöver farliga kemikalier elimineras vid källan. Därför krävs full transparens om kemikalieinnehållet i varors alla komponenter. Dessutom behöver ett nationellt substitutionscentrum etableras för att vägleda företag till säkrare alternativ.

Sverige behöver vara drivande i utvecklingen av vad som ska ersätta SAICM efter år 2020. En lösning kan vara ett fortsatt frivilligt ramverk med ett lagligt bindande protokoll för särskilt angelägna kemikaliesäkerhetsfrågor som inte kan fångas upp av existerande konventioner.

**12.5 Att till 2030 väsentligt minska
mängden avfall genom åtgärder för
att förebygga, minska, återanvända
och återvinna avfall.**

Utvecklingen går åt fel håll. Mängden avfall ökar och materialåtervinnningens andel minskar. Naturvårdsverket arbetar för närvarande med både en ny nationell avfallsplan och ett nytt avfallsförebyggande program. Detta arbete behöver se över skatteväxling och andra styrsystem i grunden. Kommunerna är en viktig aktör och bör få större möjligheter att använda renhållningsavgiften som ett styrmedel för att gynna återbruk och återvinning. Det kommunala ansvaret bör dessutom utökas så att fler typer av avfall kan samlas in kommunalt. Själva avfallsförbränningen bör inte utföras av den kommunala organisation som ansvarar för återbruk och återvinning eftersom det skulle kunna motverka cirkulära syften. Ett rimligt materialåtervinningsmål för alla varor är 95 procent, vilket redan nu är återvinningsmålet för bilar.

På EU-nivå behöver Sverige arbeta med att stärka Ekodesigndirektivet som ställer krav på produkters energianvändning och krav på reparerbarhet och återvinning finns med i olika produktförordningar. Sverige bör även verka för att alla produkters innehåll redovisas och att miljöfarliga ämnen fasas ut.

Sverige bör vara pådrivande för en EU-samordnad forskning samt för innova-

* Det vill säga: Stockholms- och Minamata-konventionen för att eliminera persistenta organiska föreningar, (POPar) och kvicksilver från samhället, samt hantera och destruera dessa med bästa tillgängliga teknik; Basel-konventionen för att hindra dumpning av farliga kemikalier och avfall i länder som saknar lämplig infrastruktur för att hantera detta; Wien-konventionen, med tillhörande Montreal-protokoll, för att skydda ozonlagret, samt IMO-konventionen för att stoppa marina föroreningar från dumpning av avfall till havs.

tionsåtgärder som samordnar material och avfallsflöden.

Sverige bör införa en skatt på förbränning av avfall för att skapa intäkter som stärker cirkulära initiativ. Naturskyddsföreningen föreslår också skärpta regler för gruvavfall. Detta avfall utgör mer än 80 procent av Sveriges totala avfallsmängd och innebär i många fall stora risker för miljö och hälsa⁹.

12.6 Att uppmuntra företag, särskilt stora och multinationella företag, att införa hållbara metoder och att integrera hållbarhetsinformation i sin rapporteringscykel.

Rekommendationer om hållbarhetsrapportering för företag bör bli ett obligatoriskt krav i likhet med finansiell redovisning. Det bör gälla samtliga storlekar på företag, inte enbart större företag. Företagen måste sluta att investera i fossil energi och annan miljöskadlig verksamhet och istället aktivt låta kapital bidra till en hållbar utveckling.¹¹ Detta gäller inte minst finanssektorn som förvaltar och investerar stora summor privat och offentligt kapital.

Det behöver även ställas krav på företag inom finanssektorn att de ska erbjuda kunder standardiserad hållbarhetsinformation för sina finansiella produkter. Ökad transparens rörande klimat och miljö inom bankverksamhet krävs för att göra det möjligt för konsumenter att fatta medvetna beslut.¹¹ Detta medför att Lagen om finansiell rådgivning till konsumenter (2003:862) behöver revideras och kompletteras med hållbarhetsinformation.

12.7 Att främja hållbara offentliga upphandlingsmetoder, i enlighet med nationell politik och nationella prioriteringar.

Offentlig upphandling är ett viktigt verktyg för exempelvis minskad köttkonsumtion och ökad efterfrågan på ekologiska och miljömärkta produkter. Den nationella upphandlingsstrategi som presenterades 2016 är ett steg på vägen. Upphandlingsmyndigheten har en viktig roll i att förtydliga för upphandlarna, inte minst för kommuner och landsting, hur de kan hänvisa till miljömärkning som ett hjälpmedel för att leva upp till denna strategi.

12.8 Att senast 2030 säkerställa att människor överallt har den information och medvetenhet som behövs för en hållbar utveckling och för att leva i harmoni med naturen.

Århuskonventionen vilar på tre kärnelar: rätten till information, möjlighet till deltagande och möjlighet till rättslig prövning. Information om miljöpåverkan ska alltid finnas tillgänglig. Detta gäller såväl produkters innehåll som beteenden kopplade till hållbara konsumtionskulturer. Att säkerställa tillgång till information är dock inte tillräckligt. För att stimulera engagemang och aktiva val som främjar hållbara livsstilar spelar skolan och civilsamhället viktiga roller. Svenska skolor behöver stärka sitt arbete med LHM, lärande för hållbar utveckling¹².

Sverige bör göra mer för att stärka Århuskonventionens genomförande när det gäller talerätt för enskilda och miljö-

organisationer i fråga om skogsavverkningar och en del andra områden där konventionen inte följs fullt ut. Man bör även hitta vägar till stärkt finansiering av det civila samhällets granskning av miljöfarlig verksamhet, liknande den modell som används för granskningen av slutförvar av utbränt kärnbränsle.

Sverige bör även göra mer för att möta ambitionen om att vara ett föregångsland inom 10YFP och programmet Hållbara livsstilar och utbildning.

12.a Att stödja utvecklingsländerna att stärka sin vetenskapliga och tekniska kapacitet att utvecklas i riktning mot mer hållbara konsumtions- och produktionsmönster.

Tekniköverföring är ett viktigt instrument för att stärka låginkomstländers möjlighet att investera i mer hållbara lösningar. Sverige kan i bilaterala och multilaterala samarbeten utveckla och stärka miljösamarbete med länder från vilka Sverige importerar mycket varor¹³. Exempel skulle kunna vara att stärka exportländerns tillsynsmyndigheter eller ett nationellt fokus på genomförande av internationella miljöavtal. Sverige behöver genom myndigheten Sida också säkerställa att bilaterala biståndsavtal går i linje med vår nationella strategi för hållbar konsumtion. Bistånd inom ramen för "Business for development" ska ställa krav på teknisk

överföring och hållbar produktion. Även Exportkreditnämnden bör ställa hållbarhetskrav i sina kreditvillkor.

12.c Att rationalisera ineffektiva subventioner av fossila bränslen som uppmuntrar till slösaktig konsumtion genom att undanröja snedvridningar på marknaden, i enlighet med nationella förhållanden. Detta kan till exempel omfatta att omstrukturera beskattningen och avveckla eventuella skadliga subventioner för att avspeglar deras effekter på miljön. En sådan politik måste ta full hänsyn till utvecklingsländernas särskilda behov och förhållanden och minimera eventuella negativa effekter på deras utveckling på ett sätt som skyddar de fattiga och de berörda samhällena.

I svensk skattelagstiftning finns sedan länge ett stort antal skatteundantag och rabatter för klimatskadliga verksamheter. Fossila subventioner kostar staten mångmiljardbelopp årligen och minskar drivkraften för utsläppsminskningar. Dessutom strider de mot principen om att förorenaren ska betala. Dessa subventioner måste fasas ut snarast.

3. Agenda 2030 och miljömålen

Mål 12 i Agenda 2030 har en stark koppling till det svenska miljömålssystemet. Generationsmålet och miljökvalitetsmålet för begränsad klimatpåverkan samt ett rikt växt- och djurliv kan sägas relatera till mål 12 i dess helhet. Flera delmål har även direkta kopplingar till specifika miljökvalitetsmål. De globala målens betydelse för miljökvalitetsmå-

len behöver utredas när nationella indikatorer är fastslagna. Indikatorerna i de globala målen kring användning av naturresurser saknar motsvarighet i miljömålen och de globala målen saknar absoluta mål vilka bör läggas till i det nationella arbetet. Där bör också ett basår för jämförelsen av den absoluta resursanvändningen definieras.

Miljömål	Relaterar till dessa delmål i Agenda 2030
Generationsmålet	Hela mål 12
Begränsad klimatpåverkan	Hela mål 12
Frisk luft	12.4, 12.c
Bara naturlig försurning	12.2, 12.4, 12a, 12.c
Giftfri miljö	12.4, 12.5, 12.6
Skyddande ozonskikt	12.4
Säker strålmiljö	12.4
Ingen övergödning	12.2, 12.3, 12.4
Levande sjöar och vattendrag	12.2, 12.4, 12.c
Grundvatten av god kvalitet	12.2, 12.4
Hav i balans samt levande kust och skärgård	12.2, 12.4, 12.8, 12.b
Myllrande våtmarker	12.2
Levande skogar	12.2, 12.8
Ett rikt odlingslandskap	12.2, 12.3, 12.4
Storslagen fjällmiljö	12.2, 12.8, 12.b
God bebyggd miljö	12.1, 12.3, 12.4, 12.5, 12.8
Ett rikt växt- och djurliv	Hela mål 12

Fotnoter

1. http://agenda2030delegationen.se/wp-content/uploads/2017/06/Fi2016_01-Rapport-170601.pdf
2. Naturskyddsforeningen, 2017. Klimatmål för konsumtionsbaserade utsläpp (Rapport). https://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/konsumtionsutslapp-rapport-9_2_0.pdf
3. FN:s miljöprogram
4. Sustainable development in the European Union, 2016. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7745644/KS-02-16-996-EN-N.pdf/eae6b7f9-d06c-4c83-b16f-c72b0779ad03>
5. Naturskyddsforeningen, WWF 2012. Sverige och Nagoyamålen (Rapport). <http://www.wwf.se/source.php/1472509/Rapport%20Sverige%20och%20%20Nagoyam%C3%A5lenLR.pdf>
6. Naturskyddsforeningen 2012. Ny vår för skogen (Rapport). https://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/ny_var_for_skogen.pdf
7. Naturskyddsforeningen 2015. Mineral (Policy). https://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/mineral_Policy_0.pdf
8. SAICM, Strategic Approach to International Chemicals Management, är ett globalt ramverk för hållbar kemikaliehantering.
9. Naturskyddsforeningen 2015. Mineral (policy) sid 8 ff.
10. Swedwatch 2017. Turning the tide (rapport). http://www.swedwatch.org/wp-content/uploads/2017/12/87_Turning-the-tide-12-dec.pdf
11. Naturskyddsforeningen 2017. Världens grönaste sparprodukter – en undersökning av miljösmart sparande i världen (rapport). <https://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/rapport-varldensgronastesparprodukter.pdf>
12. Naturskyddsforeningen 2017. Hållbar utveckling i skolan – vi måste snabba på! (rapport). https://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/lhu_rapport_2017_0.pdf
13. Naturvårdsverket 2014. Förslag till åtgärder för en mer hållbar konsumtion - redovisning av ett regeringsuppdrag, ärendenummer NV-00685-14.

Naturskyddsföreningen är en ideell miljöorganisation med kraft att förändra. Vi sprider kunskap, kartlägger miljöhot, skapar lösningar samt påverkar politiker och myndigheter såväl nationellt som internationellt. Föreningen har ca 226 000 medlemmar och finns i lokalföreningar och länsförbund över hela landet. Välkommen att bli medlem, skänka en gåva eller bli företagssponsor.

PG 90 19 09-2

Åsögatan 115
Box 4625, SE-116 91
Stockholm, Sweden

+46 (0)8 702 65 00
www.naturskyddsföreningen.se



Naturskyddsföreningen